

EL TRADUCTOR LITERARI DAVANT L'ÀLBUM INFANTIL

Pau Joan Hernández
escriptor i traductor

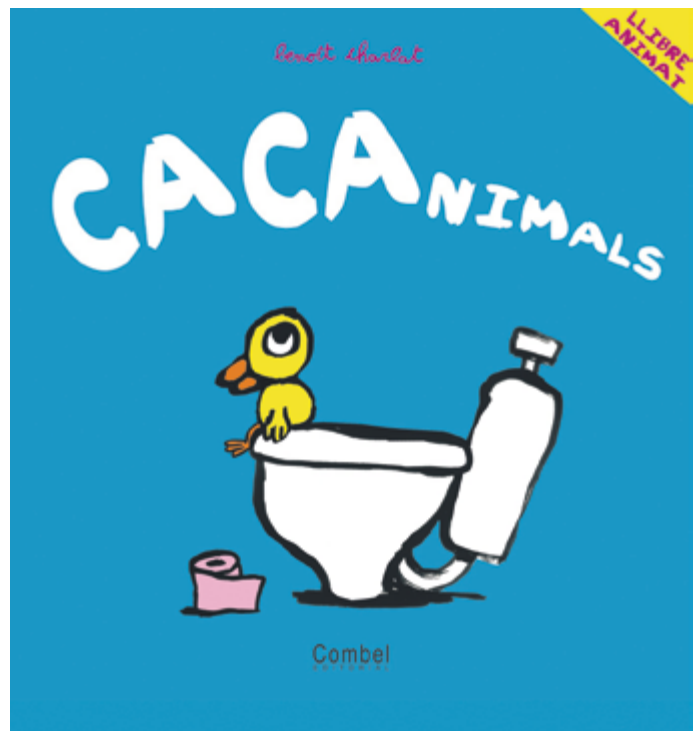
La primera vegada que vaig proposar als meus alumnes de Traducció i Interpretació de la UAB de parlar-los de la problemàtica de la traducció de l'àlbum infantil, les cares d'escepticisme van omplir l'aula. En efecte: fins i tot dins la professió, quan algú parla de traduir un àlbum, tothom té al cap obres de l'estil d'*El meu osset*, indubtablement simpàtica, però de nul·la complexitat textual. Curiosament, en el moment que el traductor intenta trencar aquesta imatge l'audiència passa a pensar en l'altre extrem: els àlbums de gran qualitat literària i artística, normalment adreçats a un públic adult, com ara les obres de Rébecca Dautremer o Benjamin Lacombe. Però aquests àlbums, precisament, no presenten cap dificultat que els sigui pròpia, només les comunes a tot text literari.

Un autèntic àlbum infantil (és a dir, un àlbum els destinataris del qual són nens i nenes primers lectors o prelectors) planteja, en canvi, per les seves característiques, tot un seguit de dificultats específiques que obliguen el traductor a esmerçar-hi, moltes vegades, un esforç que sembla desproporcionat davant l'aparent simplicitat del text.

Per mostrar als meus alumnes aquestes dificultats, els vaig plantejar com a exercici per fer a casa la traducció de l'àlbum de Benoît Charlat *CACAnimaux*: vuit pàgines dobles, amb una frase per pàgina, amb la història d'un pollet que està aprenent a fer caca al vàter com els grans i a deixar de banda l'orinal. Extensió del text: 900 espais comptant les acotacions de maqueta. No cal dir que els meus alumnes van pensar que m'havia tornat ximple i que tindrien resolta la traducció en una estona, i no, ni de bon tros, en les dues setmanes que els havia posat de termini. Santa innocència.

Vaig trigar unes deu hores a començar a rebre correus electrònics dels estudiants. Tots anaven en la mateixa direcció: que qui ho havia de dir, que aquella traducció era endimoniadament complicada, que no sabien si se'n sortirien... Això em va donar peu, a la classe següent, a explicar-los les dificultats dels àlbums.

Un àlbum infantil no és ni un text il·lustrat ni unes il·lustracions amb llegendes, sinó una obra en la qual text i imatge formen un tot unitari i indissociable. Ara bé, el traductor només treballa damunt un dels elements d'aquesta unitat, el text, i en cap cas no tradueix il·lustracions. Dit d'una altra manera: la ...

CACAnimals (Combel).

Interior de CACAnimals.

- ... traducció ha de ser fidel al text original, però també a la il·lustració. No puc dir res que no sigui al dibuix, i no puc parlar, per exemple, d'un osset de peluix quan és obvi que el petit rinoceront dorm amb un conillet de peluix.

El llenguatge de l'àlbum és concís, d'una gran precisió, i juga moltes vegades amb la tipografia. El traductor no pot de cap de les maneres traduir en vint paraules allò que a l'original es diu amb set, i davant una paraula difícil de traduir no té el recurs del circumloqui explicatiu: prendre una decisió i inventar alguna cosa. En aquest sentit, és paradigmàtica la traducció del títol de l'àlbum *La petite envie de Gros-Lapin*, de Ramona Bădescu i Delphine Durand, segon volum de les aventures d'aquest conill neurastènic que vaig rebatejar com Conillot. Cinc paraules i un problema sense solució: com traduir *envie*? «Desig», «ganes de fer alguna cosa», «antull», «enveja»? Qualsevol solució que s'adopti farà perdre ma-

tisos a la paraula, i tots aquests matisos són presents a l'àlbum. Cal decidir, i aquí vaig optar per *El desig d'en Conillot*, conscient que no era una solució perfecta, però sí la menys dolenta.

Pel que fa a la tipografia, pot marcar també la traducció. Si tornem a *CACAnimaux*, veurem que, en totes les pàgines excepte la darrera, la paraula *caca* ha d'aparèixer en posició central, en cos més gran i en negreta, cosa que marca l'estructura de cada frase i complica la qüestió de la rima (perquè, tot i que l'original no fos rimat, vaig pactar amb l'editorial que traduir en rodolins faria el llibre més gracios). I ja que surt la qüestió de la rima, no perdem de vista que el fet de no poder utilitzar paraules que resultin difícils per als nens i nenes no simplifica precisament la tasca de buscar termes que rimin: el recurs als sinònims pot quedar d'allò més restringit.

Un altre recurs habitual de l'àlbum infantil és el joc de paraules, que novament obliga el traductor a

El desig d'en Conillot (Baula).

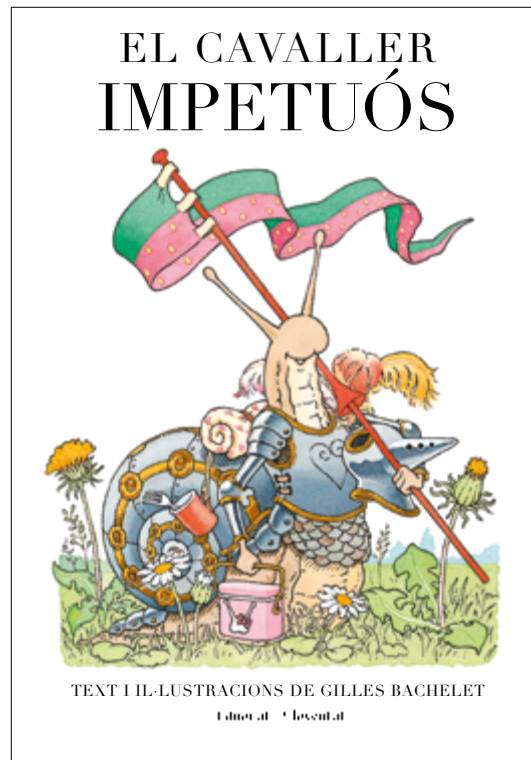
ser creatiu. Els jocs de paraules, evidentment, són gairebé sempre intradueïbles, però el traductor literari disposa d'un recurs anomenat compensació: en trobar un d'aquests jocs no el traduïm, però mirem d'inventar-nos-en un altre amb alguna expressió de la mateixa pàgina (i si pot ser del mateix paràgraf, molt millor). D'aquesta manera perdem el joc original, però transmetem al lector la idea que en aquell fragment hi ha un joc de paraules. En un llibre il·lustrat, en canvi, el traductor ha de salvar aquest joc d'enginy no a partir del text, sinó a partir d'algun element de la il·lustració que ho permeti.

I arribem a l'autèntic malson del traductor: les frases fetes. En una traducció de text sense il·lustrar, modismes i frases fetes no acostumen a presentar problemes; en canvi, en un àlbum, quan les frases fetes estan reflectides en el dibuix, el traductor es troba amb un problema que no té solució. Per posar un exemple inventat, un àlbum anglès pot il·lustrar una frase com «plou molt» dibuixant gats i gossos que cauen del cel. Com que en català quan plou molt no plouen gats i gossos, sinó a bots i barrals, el que haurà de fer el traductor serà inventar-se alguna cosa que justifiqui la presència d'aquests gats i aquests gossos perquè no desconcertin el lector.

La suma del problema del joc de paraules i el de la frase feta la vaig trobar a la traducció del títol de l'àlbum de Gilles Bachelet *Le chevalier de Ventre-à-Terre*. La il·lustració de la coberta (genial, per cert, sobretot en els detalls) ens deixa clar que el cavaller protagonista és un cargol amb armadura. La gràcia del nom del personatge és que es tracta d'un contrasentit: en francès, el modisme *aller ventre à terre* vol dir 'anar corrent molt o precipitadament' (cosa que òbviament un cargol no fa mai), però a més hi ha un joc de paraules, perquè un cargol, literalment, va sempre amb el ventre a terra: un cop assumit que aquest doble joc no era traduïble, vaig haver d'optar per un

nom que, com a mínim, deixés constància de l'oxímoron: *El cavaller impetuós*.

I què va passar, a tot això, amb els meus alumnes de Traducció i Interpretació? Que van patir, però s'hi van esforçar (no els va animar gaire que els expliqués que, a la pàgina de l'elefant, m'havia passat tot un matí rumiant per arribar a una solució que no trobava satisfactòria). Vaig exigir a cadascú segons les seves capacitats, i vaig obtenir una majoria de traduccions absolutament correctes, però sense gràcia. Però algunes de les traduccions contenien solucions realment brillants. En un parell de casos, millors que les meves. Que també d'això es tracta. •

El cavaller impetuós (Joventut).

Relació d'àlbums citats

- BACHELET, Gilles. *Le chevalier de Ventre-à-Terre*. París: Seuil Jeunesse, 2014.
- . *El cavaller Impetuós*. Trad. de Pau Joan Hernández. Barcelona: Joventut, 2015.
- BĂDESCU, Ramona; Durand, Delphine. *La petite envie de Gros-Lapin*. París: Hélicium / Actes Sud, 2017.
- . *El desig d'en Conillor*. Trad. de Pau Joan Hernández. Barcelona: Baula, 2018.
- CHARLAT, Benoît. *CACAnimaux*. Tournai: Casterman, 2005.

- . *CACAnimals*. Trad. de Pau Joan Hernández. Barcelona: Combel, 2007.
- Snowy bear*. Nova York: St. Martin's Press / Priddy Books, 2006.
- El meu osset*. Trad. de Pau Joan Hernández. Madrid: Macmillan Infantil y Juvenil, 2008.

Aquest article s'inscriu en el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC) (2017, SGR 1155), reconegut per l'Agència de Gestió i Ajuts Universitaris de la Generalitat de Catalunya.